פרייז 25 גראָשען IX-ער יאָהרגאַנג "Na ażytość pocztową uiszczone ryczałtem" Radomer-Kielcer Leben" 32 (422) היינט 10 זייטען

Radom, dnia 12 Sierpnia 1932 r.

ראדאָם, פרייטאָג י׳ מנחם אָב תרצ״ב

ראַדאָמער-קעלצער לעבען

Redakcja i Administracja
Radom, Szwarlikowska 20

Oddział w Kielcach

אַנאָנסען - פּרייז:

אין מילימעטער שורה: פארן טעקסט 40 גר.
. . . אין 60 „
. . . נאָכ׳ן 25 „
די 1-טע און לעצטע זייט ענטהאַלטען
8 שפּאַלטען
אין טעקסט 4 „

Lekarz-dentysta

M. FRAJDAS

Radom, ul. Rwańska 21

ordynuje

w chorobach zębów i jamy ustnej

Nowoczesna protetyka dentystyczna

przyjmuje

w godzinach od **10—2** i od **4—6**

Dr. med S. HERTZ

akuszerja, choroby kobiece

PRZEPROWADZIŁ SIĘ

na ulicę Traugutta Nr. 50

(dawniej DŁUGA 13.)

Windykacje protestów

i innych należności

NAJ skuteczniej solidniej taniej — załatwia — BIURO **„UNITAS"**

w Radomiu, Żeromskiego 34

אוראָלאָגישטער=אנשטאַלט

— פון — ד״ר מעד. **באַגומיל ענדעלמאַן**

וואַרשא, זיעלנא 35, טעל. 254—30

נירן, פּענכער=און געשלעכטס=קאַנאַל=קראַנקהייטן

נייעסטע איינאָרדנונג, קאָמפאָרט איינגעאָרדנעטע איינצל און אלגעמיינע צימערן

פּרייזען צוגענגליכע

Optyk Dyplomowany

Z. WĘGIER

Absolwent Wyższej Szkoły Optycznej w Jenie

RADOM ul Żeromskiego 25

POLECA

Okulary i binokle

Wykonanie recept ściśle według przepisów P.P. Lekarzy

Obsługa ściśle fachowa

Ceny b. przystępne

חובת הזמן!

צו די עלטערען און קרובים פון אלע חדר קינדער!

אזוי ווי מיר זעהען די לעצטע צייטען אַז א קינד וואָס ווערט אַלט 12 — 13 יאָהר מוז שוין אָנהויבען צו זאָרגען אויף זיך. לכן, איז היינט דעריבער דער חוב פיעל גרעסער ווי פארצייטי.ס צו זעהען מען זאָל די קינדער פערחערען אלע שבת דאָס לערנען. און חאָטש איהר קענט נישט געבען היינט דעם געהעריגען שכר לימוד ווי אַמאָהל, איז אייך דאָך ערלויבט צו קאָנטראָלירען דאָס לערנען. ווייל אויך היינט טאָר קיין שום אַרבייט נישט געפעלשט ווערען.

מיט אכטונג

איינער פון די מורה הוראות

OGŁOSZENIE

Magistrat miasta Radomia, Gazownia Miejska podaje do wiadomości, osobom zainteresowanym, że od dnia **20 Lipca 1932 r.** aż do odwołania będą

PRZEPROWADZANE

BEZPŁATNIE

INSTALACJE GAZOWE

DLA UŻYTKU GOSPODARSTWA DOMOWEGO

na warunkach jak niżej:

Instalacja zostanie wykonana calkowicie na rachunek Gazowni Miejskiej i stanowić będzie bezspornie własność Gazowni Miejskiej.

Wzamien za co odbiorca gazu zobowiązuje się do następującego ekwiwalentu na rzecz Gazowni Miejskiej.

1) wpłacenia do Kasy Gazowni Miejskiej. tytułem kaucji w dniu podpisania zobowiązania Złotych 25.
2) za 1 m^3 gazu świetlnego kasa Gazowni pobierać będzie opłaty w/g taryfy ustalanej przez Magistrat m. Radomia plus 20 % na amortyzację instalacji: Wspomnianie opłaty uiszczane będą na podstawie każdorazowego rachunku Gazowni Miejskiej, wystawionego p/g gazomierża (zużycia) jaki będzie umieszczony w lokalu.
3) oprócz opłaty za gaz odbiorca obowiązuje się regulować należności za dzierżawę gazomierza w/g cen ustalonych przez Magistrat m. Radomia oraz remontu.

Bliższe informacje udzielane są w przedstawicielstwie **„FORDA"** w Radomiu przy ul. Żeromskiego Nr. 21, codziennie od godziny 11 do 13-ej i od 17-ej do 19-ej.

די נייע עקזעקוציע-פאַרשריפטען געגען די געזעצן.

ווי באַקאַנט, פאַרשטעלען די פּערזענלעכע חובות פון די מלוכה-שטייערן, קאָמונאַלע שטייערן און אַפּצאָהל פאַר סאָציאַלע פאַרזיכערונג (קראַנקען-קאַסע, פאָנדוס, זוס) א סומע פון 1 מיליאַרד 200 מיליאָן זלאָטעס.

די דאָזיגע פאַרשטייענע הובות זענען נישט געקומען פון ביזוויליגקייט פון די שטייער-צאָהלער'ס, נאָר צוליעב דער אוממעגליכקייט צו צאָהלען; דער אַלגעמיינער קריזיס, וועלכער האָט גענומען אין זיינע צוואַנגען כמעט אלע שטאַנדען פון דער געזעלשאַפט, האָט געבראַכט דערצו, אַז די מענשען האָבען נישט קיין מזומן אויף זייערע טעגליכע געברויכען, אַז צוליעב דעם קענען זיי נישט ערפילען זייערע צוגרוילכע שטייער-פאַרפליכטונגען; די שטייערן זענען אַזוי גרויס און נישט ענטשפּרעכענד צו די פאַקטישע הכנסות און אומזאַצן אַז ס'איז גאַרנישט קיין וואונדער, וואָס מ'איז אָנגעוואַקסען אַזעלכע חובות.

כדי ארויסצוגעקומען די דאָזיגע חובות האָט די רעגירונג ארויסגעגעבען די פאַראָרדנונג וועגען די פערשאַרפטע עקזעקוציעס.

מיר האָבען שוין געבראַכט אויסצוגען פון די נייע עקזעקוציע-פאַרשריפטען, לויט וועלכע די שטייער-אַמטען וועלען איינמאַנען אלע חובות נישט נאָר פאַר דער מלוכה, נאָר אויך פאַר'ן מאַגיסטראַט, קראַנקען-קאַסע, זוס א.א.וו. פאַרן שטייער-צאָהלער וועט דאָס זיין ערגער, ווייל ער וועט מיטאַמאָהל האָבען א עקזעקוציע אויף עטליכע שטייערען, וועלכע סוועט איהם זיין שווער צו באַצאָהלען.

אַמערגסטען זענען אָבער די פאַרשריפטען וועגען דעם, אַז די עקזעקוציעס קענען דורכגעפיהרט ווערען אויך ביינאַכט און אויך אין די יום-טעג, אַז עס קענען דורכגעפיהרט ווערען רעוויזיעס אין די קעשענעס, שופלאַדען, אין לאָקאַלען און אויך אויף דער גאַס ווי אויך דער פאַרשריפט, אַז די געריכט'ס-קאָסטען פאַר „ווילאַנטשעניעס" וועט דאַרפען צאָהלען דער אָנקלאַגער (דאָס הייסט בעפרייען פון ליציטאַציע א אָבגעשטיבענע פרעמדע זאַך.)

די דאָזיגע צוויי פאַראַגראַפען זענען אין סתירה מיט די פאַרפליכטענדע געזעצען און מיט דער קאָנסטיטוציע; דעריבער קענען זיי דורך א פעראָרדנונג נישט געענדערט ווערען אָדער אָבגעשאַפט ווערען נאָר דורך אַנדערע געזעצען און נישט דורך קיין פאַראָרדנונג פון וועמען עס זאָל נישט זיין.

דאָס געזעץ פון 10-טען מערץ 1932, לויט וועלכען ס'איז ארויסגעגעבען געוואָרען די דערמאָנטע פאַראָרדנונג, בעפולמעכטיגט ארויסצוגעבען פאַרשריפטען וואָס נאָרמירען די אַלגעמיינע פראַגע פון דורכפיהרען עקזעקוציעס דורך דער שטייער-מאַכט, אָבער נאָר אין די ראַמען פון די פאַרפליכטענדע געזעצען אין ערגעץ איז אָבער אין דעם געזעץ נִיט געזאָגט געוואָרען, אַז ס'ווערט גלייכצייטיג געגעבען רעכט אָבצושאַפען די פאַרפליכטענדע געזעצען.

צוליעב דעם, וואָס די געזעצען, וועלכע נאָרמירען די אַמט-שעה'ן ווי אויך די פאַרשריפטען פון דער קאָנסטיטוציע וועגען א פערזענליכער און הויז-רעוויזיע, זענען נאָך נישט אָבגעשאַפט געוואָרען, קענען דעריבער נישט אָנגעווענדעט ווערען די נייע פאַרשריפטען פון דער נייער פעראָרדנונג.

ווען אָבער די שטייער-אַמטען זאָלען אין דער פראַקטיק אָנווענדען די דאָזיגע פאַרשריפטען, וועלען זיי אָהן ספק אָנטרעפען אויפן פּראָטעסט פון די פאַראינטערעסירטע פערזאָנען, וועלכע וועלען אָנקלאָגען אין געריכט די טעטיגקייט פון די שטייער סעקוועסטראַטאָרען. די דאָזיגע אָנקלאַגעס וועלען זיכער דורך די געריכטען דעצידירט ווערען לטובת די באַשולדיגטע. און די נייע פאַרשריפטען וועלען אַזוי אַרום בלייבען נאָר אויפ'ן פּאַפּיר.

דאָס אָנווענדען די נייע פאַרשריפטען קען אַזוי ארום ברענגען צו א כאָאָס, צו מאַסענהאַפטע פּראָצעסען, וועלכע קענען אַנשטיין צוליעב דעם, וואָס דער סעקוועסטראַטאָר וועט ארויסנעמען פון קעשענע פרעמד געלד, אָדער ווערטזאַכען פון איינעם, וואָס האָלט דאָס געלט צופעליג.

ווייטער קען נישט האָבען קיין אָנווענדונג דער פאַרשריפט וועגען דעם אַז די קאָסטען פאַר א „ווילאַנטשעניע" זאָל טראָגען דער אָנקלאָגער; די ריכטער קענען נישט צו'משפט'ען, אַז די קאָסטען זאָל טראָגען דער, וואָס געווינט א פּראָצעס, און קיין שום פאַראָרדנונג פון מיניסטאָרען-ראַט קען די יורידישע פאַרשריפטען נישט ענדערען.

די מאַסגעבענדע פאַקטאָרען וואָלטען גוט געטאָן, ווען זיי וואָלטען שוין פון פריהער פאַרבעסערט די פעלערען, וואָס די נייע פעראָרדנונג בעזיצט.

(ג. מ.)

צי זאָלען מיר דערצעהלען אונזערע קינדער וועגען קריזיס?

זאָלען מיר דערצעהלען אונזערע קינדער וועגען דעם קריזיס, אויסקלערען זיי, אַז די צייט איז שלעכט און דערפאַר ווען מיר לעבען אַנדערש, — בעגרענעצט, אָדער זאָלען מיר פון זיי בעהאַלטען דעם אמת, מאַכען דעם אָנשטעל, אַז אַלץ איז ווי געווען, אַז דער דלות קלאַפּט ניט אין אונזערע טירען?

די דאָזיקע וויכטיגע פראַגע איז אויפגעהויבען געוואָרען פון גרויסע פּעדאַגאָגען און פּסיכאָלאָגען; ביז איצט איז געווען אָנגענומענע מיינונג, אַז קינדער דאַרף מען ביז א געוויסען עלטער האַלטען ווייט פון די לעבענס-פּראָבלעמען; דאָס קינד, האָט מען געהאַלטען, וועט נאָך צייט האָבען צו דערוויסען זיך, אַז אויף דער וועלט איז דאָ אָרעמקייט, נויט און אַנדערע צרות; דערווייל, כל-זמן עס איז נאָך יונג זאָל דאָס קינד לעבען מיט זיין אייגענער פאַנטאַסטישער וועלט און ניט וויסען פון דער טרויעריגער ווירקליכקייט.

דער קריזיס האָט אָבער אוועקגעשטעלט די פראַגע קאָנקרעט: קינדער אין די היימען, אין די שולען, אויף די גאַסען, דערפיהלען, אַז עס איז נישט ווי אַמאָל, אין די היימען, וואו דער קריזיס האָט געמאַכט א טיפען שניט אין די פאַרדינסטען, פון דאָס קינד דערפיהלען אויף זיך אַליין, אַז טאַטע-מאַמע זענען געדריקט;

עלטערען פּרואווען אויסבעהאַלטען פון די קינדער דעם אמת; טאַטעס רעדען ניט מיט זיי וועגן דעם, אַז די פאַרדינסטען זענען בעדייטענד קלענער און דערפאַר מוז מען זיין שפּאָרעוודיקער.

וואָס-זשע ווערט דערפון? פון איין זייט זענען די עלטערען פאַרזאָרגט, אַז די קינדער זאָל, חלילה, ניט פעלען פון די אלע זאַכען צו וועלכע זיי זענען צוגעוויינט; פון דער אַנדערער זייט ווען מען איז שוין געצוואונגען איינצופיהרען עקאָנאָמיע, פאַרשטעהען ניט די קינדער, פאַרוואָס דאָס איז אַזוי, און די עלטערן ווערען פאַר זיי א רעטעניש.

די טעאָריע פון האַלטען-קינדער ווייט פון לעבענס-פּראָבלעמען איז א פאַלשע; קינדער לעבען אין א וועלט, וואו יעדע ערשיינונג וואַרפט זיך זיי אין די אויגען און אויסהיטען זיי דערפון איז פון איין זייט אוממעגליך און פון דער צווייטער זייט אומגעזונט; דער איצטיגער קריזיס האָט דערפיהרט אַט די טעאָריע צו א פולשטענדיגען באַנקראָט און אלע מוזען עס איצט מודה זיין.

וואָס זאָלען די עלטערען טאָהן? דער איינציגער ענטפער איז: דערצעהלען די קינדער דעם גאַנצען נאַקעטען אמת; ווי בייז און פינסטער דער אמת זאָל ניט זיין, איז אָבער דער ליגען א סך ערגער; איבערלאָזען די קינדער, אַז זאָלען אַליין אויסגעפינען דעם אמת און בלייבען שטעהן פאַר איהם הילפלאָזע, פערלאָרענע און דערשראָקענע, דאָס איז אודאי א שעדליכע טאַקטיק, וואָס וועט די קינדער קיין געזונט ניט ברענגען; ווען א קינד דאַרף אַליין אויסגעפינען זאַכען, פאַרקריכט עס אָפּט אין א טעמפּען ווינקעל, און דאָס רופט זיך אָפּ אויף זיין כאַראַקטער דאָס גאַנצע לעבען.

עס איז לחלוטין ניט נויטיג אָבצוּוואַרפען א פּחד אויף די קינדער. טאַקטיש, מיט פערשטאַנד, גיט מען צו פערשטעהן, אַז דאָס וואָס איז מיט צוויי יאָהר צוריק געווען א געוועהנליכע זאַך אין לעבען, איז איצט א לוקסוס, דער טאַטע דאַרף דערצעהלען די קינדער, ווי ווייט זיינע הכנסות זענען געשניטען געוואָרען און ווי עס דאַרפען איצט געשניטען ווערען די הוצאות.

פאַר די קינדער וועט עס ניט זיין קיין טראַגעדיע. פערקעהרט, זיי וועלען האָבען דעם געפיל, אַז זיי דאַרפען העלפען די עלטערען איבערצוקומען די שווערע צייט; בכלל האָבען קינדער זעהר ליב צו וויסען וועגען גרויסע, בפרט נאָך דאָס, וואָס איז נוגע זייערע עלטערען; זיי ווערען ווי דערוואַקסענע און גלייכצייטיג ווערט זייער קינדערשקייט, חלילה, ניט געמינערט.

דער סך-הכל איז, אַז די עלטערען, וואָס שטיקען זיך און דריקען זיך, כדי אויסצובעהאַלטען פון די קינדער דעם אמת, אַז די צייט איז ביי זיי שלעכט, בעגעהן א גרויסע נאַרישקייט; פון איין זייט טוען זיי זיך א רעה און פון דער צווייטער זייט ברענגען זיי די קינדער ניט קיין טובה. האָט ווייניגער סודות פאַר די קינדער וועגען דעם קריזיס, קלערט זיי אויף וועגען אייער אייגענער לאַגע און וועגען דער אַלגעמיינער, און איהר וועט זעהן, ווי קלוג די קינדער זענען, ווי זיי וועלען אייך פערשטעהן און וועלען אַליין זיין גרייט אייך מיטצוהעלפען דורכטראָגען די שווערע צייט; אויב אָבער זיי וועלען זיך דערוויסען ניט צוגעגנוייטערהייט, וועט דער מאָמענט זיין פאַר זיי א טראַגישער און וועט זיך אָפּרופען אויפ'ן גאַנצען גאַנג פון זייער ווייטערדיגען לעבען.

מ.

אין אכצעהן יאהר ארום נאך דער וועלט-בלוט-באד.

עס איז שוין געווארען אכצעהן יאהר זינט עס האט זיך אנגעצינדען און פו-גאנדערגעפלאקערט דאס פייער פון דער וועלט-מלחמה. וואס איז איז נאך ניט פערלאשען ביז איצט.

פון דעם שאס אין פערדינאנדען אין סאריעווא אין 1914 ביז דער באמבארדירונג פון שאנכאי אין 1932 איז איין לאנגער בלוט-וועג, אויף וועלכ די מענשהייט איז אין יענעם פאסא-לען חודש ארויף און בעטרעט איהם ביז היינטיגען טאג.

ערשט די לעצטע טעג זענען געקו-מען געלערענטע און דעריוזען, אז די בינזיצטיגע מלחמה סטאטיסטיק איז געווען א ניט ריכטיגע; די צאלען פון הריגום, פערוואונדעטע און קאנטוזירטע וועלכע זענען געווען אנגענומען, ווייזען זיך ארויס, אלס צו קליינע; א סך מער טויט און אומגליק האט די וועלט-מל-חמה מיט זיך געבראכט, ווי מיר האבען געמיינט ביז אהער; דער ים פון בלוט און טרעהרען איז פיל גרעסער, ווי מיר האבען זיך פארגעשטעלט; די דאזיגע „וויסענשאפטליכע פעסטשטעלונגען" זע-נען געמאכט געווארען איצט, אכצעהן יאהר נאכ'ן אנהויב פון דער וועלט-מלחמה און ווער חייסט וויפיעל יאהר צי חדשים פאר'ן אנהויב פון א נייער.

ווידער, ווי פאר דער וועלט-מלחמה, הויבען זיך אן הערען כלומרשט-וויסענ-שאפטליכע שטימען, אז צופיל מענט-שען זענען אויף דער וועלט פארהאן און זי איז ניט בכח זיי אלע אויסצו-טראגען; אזעלכע טעאריעס וועגען מענ-שליכען איבערפלוס ענטשטעהען כמעט מיט א זייגערדיגער פינקטליכקייט תמיד ווען די וועלט ארדנונג סערפלאנטערט זיך אין איהרע אייגענע נעצען און גע-פינט ניט קיין אויסוועג; תמיד אין שווערע צייטען פון דער וועלט-ווירט-שאפט. אין צייטען פון הונגער און ארבייטסלאזינקייט זעהען ניט די דאזי-גע געלערענטע זאפאסען איבעריגע סחורות, וואס וואלגערען זיך אהן א צוועק — זיי דערזעהען נאר די זאפא-סען „איבעריגע מענטשען". וואס וואל-גערען זיך אויך „אהן א צוועק".

מיר געפונען זיך איצט אין איינעם פון די שוידערליכסטע קריזיסען, וועל-די וועלט געדענקט; עס איז א צייט ווען די „איבעריגקייט" פון מענטש און סחורה איז אויסגעוואקסען צו גראנדי-עזע מאסען; איבעריג זענען צעהנדלי-גער מיליאנען מענטשען פאר וועמען ס'איז „ניטא" קיין עסען און קיין קליי-דונג, און איבעריג זענען הונדערטער מיליאנען פודן תבואה און סחורה, פאר וועלכע ס'זענען „ניטא" קיין עסערס און אנטוערר;

און די עצה, וואס זיי גיבען זיך מיט דער פעי שאלטענער „איבעריגקייט" איז א פטור'ה: וואס כ'איז איבעריג — דארף פערגיבטעט ווערען; קאווע און רייז ווארפט מען אין ים אריין; מענט-שען לאזען זיך ניט ווארפען אין וואַ-סער, ווי קאווע, נאר זיי ווארפען זיך אליין גערן אין בלוט-ים'ען... מ'דארף נאר ווי געהעריג פונאנדערכוואליען אזעלכע ים'ען...

און איצט — אכצען נאכדעם ווי א אקעאן ממש פון בלוט האט פערשלייצט די וועלט — גרייט מען שוין פאר דער וועלט א צווייטען אקעאן נאך א גרע-סערען און שוידערליכערען; בערלין און רוים, טאקיא און פעקין, דאנציג און כארבין, בודאפעשט און פאריז זע-נען פול מיט זיי, מיט די ספעציאלי-זירטע צוגרייטערס, מיט די פאטריא-טישע העצער, וועלכע ווילען דעם בלוט-ים ארויסרייסען פון די ברעגעס...

⊚⊚⊚⊚

אפשר וואלט מען פארט געזוכט א פלאן?

אויב ערגעץ וואו איז פאראן א פינפ-יאהר-פלאן, האט אבער דאס יודישע ווירטשאפטליכע לעבען אין פוילען אפי-לו קיין שעה-פלאן ניט; מען שטארבט אפ פון טאג צו טאג. נישטא שוין מעהר די פאראויסגערעכענטקייט. דאס פאר-טראכטען זיך אויף דער צוקונפט. עס איז פאראן בלויז דער גרויער היינט, וואס איז פול מיט יאוש און זארגען. און יעדער איינער איז דורכגענומען מיט איין וואונטש פון אריבערשטופען איהם ווי ס'איז, אבי אפגעפטר'ס נאך א פינ-סטערען און וויסטען טאג אין לעבען.

יעדער איינער איז אוימגעשעפט פון זוכן די פאר גילדען פאר טאג גופא און עס איז שוין מעהר נישטא קיין ענערגיע און קרעפטען צו טראכטען און צו שאפען א פלאן פארן מארגען, צוליב וועלכען דאס לעבען האט דא פאולארען זיין אינהאלט און פארם.

נישטא קיין פלאן ביים יחיד און אויך ביים כלל; דער יחיד זארגט נישט וועגען זיין מארגען און האט נישט קיין פערספעקטיווען אויף דער צוקונפט; אויך דער כלל, אז זיין געזעלשאפט-ליכען און ווירטשאפטליכען לעבען, האט בלויז אין זינען די קליינליכע טאג טעגליכע צרות און זארגען. דאס גאנץ ביסעל יודישע געזעלשאפטליכקייט אין פוילען קייקעלט זיך איצט בארג-אראפ און שטייט שוין ביים ראנד פון אפגרונט; און קיינער פון אונזערע כלל-טוער פערטראכט זיך אפילו נישט וועגן ראטעווען דעם כלל פון דער איצט געשאפענער קריטישער לאגע.

ווייל וואו מיר זאלען ניט ווענדען אונזער בליק שטויסען מיר זיך אן אויף געזעלשאפטליכע צעשוואומענקייט און פאַרמלאזיקייט, מאנגעל פון א

מזל-טוב, אויס מיט זונטאג-רוה!

(קליינער פעליעטאן)

אזויפיל יארן האבן יודען אין פוילען געקעמפט קעגן דעם זונטאג-רוה ביז זיי האבן פארט זייערס אויסגעפירט.

און אויסגעפירט מער ווי זיי האבען זיך אליין געוואונשען.

מיט איין פעדער-שטריך פטור גע-ווארען אי פון זונטאג-רוה אי פון שבת-רוה, אי אפילו פון נאכט-רוה

א יוד וועט שוין קיין מנוחה נישט האבען נישט בייטאג, נישט ביינאכט, נישט אין שטוב, נישט אין גאס, נישט שבתים, נישט יום-טובים, נישט אפילו אין גוייאישע חגאות.

די האנדלס-צייט איז טאקע נישט פערגרעסערט געווארען. מער ווי 10 שעה א טאג, אדער 50 שעה א וואך, וועט א ייד נישט טארען האלטען אפען זיין קרעמעל;

און צו וואס, איך בעט אייך, דארף מען פערגרעסערען די האנדלס-צייט, אז אויך אין דער כשר'ער צייט שטייט דער קרעמער ליידיג ביים שוועל פון זיין קרעמל, און ציילט די צירעוואניעס אויף די זאקען פון די פארבייגייסענ-דיגע מיידלעך...

דארפען מיר נישט לויבען און דאנ-קען זיבען מאל א טאג אינזער מאכט, וואס זי שפארט אונז איין עלעקטריע און אנדערע הוצאות פאר די איבעריגע שעה'ען אין טאג?

אבער די הויפט-בעשעפטיגונג פונם יודישען קרעמער איז דאך איינענטליך נישט דער פערקויף אין קראם; דער עי-קער איז ער דאך גאנצע טעג פארנו-מען מיט געלד-זוכענישען און פלערליי צאלענישען, דערהויפט שטייער-צאלונגען.

איז טאקי גלייכער, ער זאל זיין וואס ווייניגער צוגעבונדען צו דער קראם, כדי ער זאל האבען וואס מעהר צייט, צו זוכען געלד פאר'ן שטייער-אמט.

און אז מ'זוכט און מ'געפינט נישט, איז טאקע די ארבעט זייער א שווערע, מאטערט אויס דעם גוף מיט דער נשמה און מאכט פונם מענשען א קנויל נערוועץ.

איין שטיקעל גליק איז געווען, וואס נישט שטענדיג האט מען מורא געהאט פאר שטייער-עקזעקוטאר; ביינאכט נאך 10 אזייגער האט מען געקאנט זיצען אין שטוב און טרינקען א גלאז טיי, ווייל מ'האט געוואוסט אויף זיכער, אז „ער" וועט נישט קומען; זונטאג איז דאך אוו-ראי א היילעגער טאג און אפילו שבת איז אויך געווען מנוחה; שוין פון פריי-טאג פארנאכט האט זיך אנגעהויבען דער שבת.

און אט איצט איז געקומען א סוף צו דער דאזיגער מנוחה; ניט ביינאכט און ניט שבת, אפילו זונטאג איז מען אויך נישט בעשיצט פונם עקזעקוטארס ווזיט.

דער עקזעקוטאר איז געווארען ממש ווי משיח ביי יודען: „חכה לו בכל יום!" דארפסט ווארטען אויף איהם אלע טאג אלע שעה, אלע רגע!

דער חילוק איז מעהר נישט, וואס אויף משיח'ן ווארטען מיר אזוי לאנג אומזיסט, און דער עקזעקוטאר וועט זיכער קומען, אבי ער האט שוין בע-קומען די נייע פערארדנונג וועגען מאהנען שטייערען.

נו, האבען מיר ניט אויסגעפיהרט מיט אונזערע לאנגיאהריגע תפילות?

אויס מיט'ן זונטאג-רוה פאר'ן יודי-שען סוחר!...

איבער מזרח-קאנאדע

(רייזע-בלעטלעך)

פון ל. מלאר

עס געדענקען נאך די עמיגראנטען בעת זיי זענען צוגעשווימען צו די טויערען פון קאנאדע, דער ווינטער פארט האליפאקס. אלץ האט אויסגעזעהן ווייס און פערפרוירען, דאס שטעדטעל האט זיך געגליווערט אין פראסטיגקייט, דערצו האט עס נאך נומען קנאפע 2 מעת-לעת ביז מען האט דערזעהן א ליכטיגע שטאט פאר די אויגען — מאנטריאל, אדער טאראנטא.

אין אט דער איינדרוק געבליבען איינגעהאמערט אין זכרון. האליפאקס, די פארט-שטאט, דער עמיגראנטען-טויער פאר'ן לאנד, דער ים-ברעג, דער אטלאנטיק ערגיץ פערווארפען, א העק.

פאהר איך איצט אין די „העקען אריין", עס איז שוין דער צווייטער מעת-לעת און די באהן טראגט זיך מיט דער שנעלקייט פון „זעכציג מייל

קאנצענטרירטער יודישער ענערגיע און און פון יודישען ווילען. עס פעהלט ביי אונז די געהעריגע ארגאניזאציע און געמיינזאמע צוזאמענארבעט אפילו אויף די געביטען, וואו אלע פארטייען און פעראיינען געהען זיך ניט פונאנדער

אמת יעדער איינער פון אונזערע געזעלשאפטלעכע טהוער, איז איצט גענוג פערנומען מיט זיינע פריוואטע צרות, פון זארגען. אבער זאל גערופען ווערען א קאנפערענץ פון די יודישע פארשטעהער אין די קהילות און שטאט-ראטען און ס'זאל עפעס געשאפען ווערען א פלאן צו לינדערן די שרעקלעכע נויט, וואס שטראמט איצט ווי א שרעקלעכע פייער-מאסע, אויפן קאפ פון דער יודישער באפעלקערונג.

ס'אין שוין פיל מאהל בעהאנדעלט געווארען די פראגע פון צונויפרופען אנ'אלוועלטלעכען יודיש - ווירטשאפטלעכען צוזאמענפאהר, אבער די אלע פלענער זענען אפגעווארפען געווארען דורך דער אלטעגלעכער גרויער ווירקלעכקייט, וועלכע איז איצט כאאטיש און פארמלאז.

ווייל די אפאטיע און פלאנלאזיגקייט האלטען ווי אפגעשטעלט דעם גאנצען יודיש-געזעלשאפטלעכען וועזן אין פויליען און עס איז פערשוואונדען געווארען דאס לעצטע ביסעל וארג פאר דער צוקונפט, צערונען זענען געווארען די אלע פערספעקטיווען ביי ארעם און און רייך, יחיד און כלל.

א. ס.

א שעה" מיר דאכט זיך איך ווער פערטראגען אין אומענדליכע ווייטקייטען, און אז באלד דערגרייך איך דעם עק פון יענער וועלט, בפרט נאך ווען היינטער מיר ציהט זיך אוועק א מהלך אויף טויזענדער טויזענדער מייל — פון פאסיפישען ים-ברעג פון קאנאדישער קאליפארניע — בריטיש-קאלומביא.

קוק איך זיך אבער איין אין דער מאפע, און עפעס א וואונדער טיילט זיך ארויס פון די שווארצע און רויטע נעדרעהטע ליניעס, די ווייסע, קורצע, אומהיימליכע „ים-פראווינצען" ליגען נאך אזוי צוגעטוליט צו די נאהענטע ברעגען פון די פעראייניגטע שטאטען — צו ניו-יארק און באסטאן.

און וואס ווייטער מען פאהרט אלץ נפהנסטער היימישער ווערט עס. אט ווינקען שוין פון דער נאהענט די גריסען פון יענער זייט.

קאנאדע האט זיך אין איהר גאנצער לענג, פון די פוס ביז'ן קאפ אויסגעצויגען ביי דער זייט פון די פעראייניגטע שטאטען און האט אימעטום איהרע פענסטער וואס קוקען אריין אין רייכען לאנד פון די „יענקיס"...

אפטמאל איז קאנאדע געגליכען צו אנ'ארמע מוהמע וואס שטעהט ביי די טיהרען פון איהר רייכע קרובה און קוקט זיך צו ווי עס גלאנצט, און עס שוימט דאס לעבען אין יענער זייט שוועל. דער קאנאדער קוקט מיט קנאה איבער די גרעניצען וואס ליגען ביי זייגע טריט. די גרעניצען זענען ווי ברייטע ווארעמענע פענסטער. דער איינפלוס פון די „שטאטען" פלייצט אהער, די אמעריקאנער מנהגים פערטרינקען קאנאדע, אמעריקא ווישט אפ קאנאדעס אייגענארטיגקייט, וואשט אפ דעם בעזונדערען שטעמפעל פון א פאלק.

דאס געזעלשאפטליכע לעבען ווייסט שוין גאר פון קיין גרעניצען נישט. דאס לעבען אליין שטראמט איבער די אנגעצייכנטע טעריטאריעס. אינטערעסען, עקאנאמישע און קולטורעלע ווענען צונויפגעגאסען. די פראפעסיאנעלע טעטיגקייט האבען אומגעווארפען די צייכענס וואס צייכענען אפ איין לאנד פון אנדערען. די ארבייטערשאפט וואס זענען ארגאניזירט, וואס געהערען צו דער, אדער יענער פעדעראציע — האבען אריבערגעפלייצט אט יענע היסטארישע דאטומס, ווען פאס ערד איז אפגעטיילט געווארען פון פאס דורך די בעזונדערע פעהנער און מלוכה-עמבלעמען. אפטמאל דאכט זיך, אז אמעריקע און קאנאדע זענען ווי די צוויי סדרות ויקהל און פקודי.

האליפאקס, כמעט ווי די עלטסטע שטאט פון דער דאמינע א פארט שטאט, בפרט דער אטלאנטישער טויער פון קאנאדע צו דער גרויסער אייראפא איז גרוי, אהן פארב. אהן דעם מיגטעסטען טימען, אז איהרע מויערען האבען אמאל געטרינקען א שטראהליגען שמייכעל פון דער זון. וואוזשע זענען די פינף און זיבעציג טויזענד איינוואוינער פון יענער שטאדט? זיי זענען צושפרייט אויף אהן א שיער גרויסען כרך. אין די אזויגערופענע, „רעזידענץ געגענדען", אויף קליינע בערגיגע פלעצער שטעהען הילצענע שטיבלעך מיט אפנעקראכענער פארב און ציגעל קאליר, דארט וואוינט מען ווער רייכער, ווער ארימער, די גאר רייכע — האבען זיך בעזונדערע געגענדען.

די הונדערט און פינף און צוואנציג יודישע משפחות זעהען זיך פרייט און אין נייי-סקאטלאנד'ס הויפט-שטאדט.

די קורצע הויפט גאס, דער האנדלס-צענטער איז פיעל מיט יודישע געשעפטען, איינער נעבען איינעם. יודען שטעהען דארט מיט ביירע פיס און פיהלען נישט די גרויסקייט וואס העגגט זיך ארום די מויערען, פיהלען נישט די ליידיגקייט וואס שפרייט איבער די שטאדט. דער ישוב צעהלט שוין דא פופציג יאהר, א צינייפמיש פון לענדער פוילען, גאליציען, רומעניען און רוסלאנד, דא אין „מארימיים" האט דער גורל זיי צונויפגעבונדען, זיי ארומגענומען ווי איין גארטעל א סנאפ זאנגען מען האט זיך פערבייט און בעפעסטיגט.

קיין נייע קומען נישט צו, כאטש האליפאקס איז דער טויער פון קאנאדעס אימיגראציע, און דורכ'ן ווינטער טרעטען אריבער דער שוועל דא הונדערטער יודישע אימיגראנטען. נאר מען שטעלט זיך נישט אפ, מען ציהט ווייטער. אין די גרויסע שטעדט און מיטעל פון לאנד, אין מאנטריאל, אין טאראנטא און ווינניפעג. די יודישע אימיגראציע הילפס - געזעלשאפט פון מאנטריאל האט דא א אפטיילונג, א בעאמטען, וואס איז מקבל פנים די יודישע עמיגראנטען, בעגעגענט זיי מיט א ווארעם ווארט, מיט אנ'עצה, און ווען נויטיג מיט דער ערשטער הילף. אנדערטונג פון געזעלשאפטליך לעבען רוכט זיך, פון עמיצען אנגעצונדען, פערהאן דא א זכר, פון ארבייטער-רינג, צוויי שוהלן צום דאווגען, א צושלעפטע ביבליאטעק א ציוניסטישע ארגאניזאציע, א פרויען פעראיין „הדסה", א תלמוד תורה.

די יוגענד, שוין געבוירענע דא, איינגעווארצעלטע און — אויסגעווארצעלט, ווי נאר מען דערפיהלט די כחות פון זעלבסטשטענדיגקייט ווענדערט מען אויס. באסטאן ווינקט און רייצט מיט די פייערען פון גרויס-שטאדט עס ציהט קיין ניו-יארק מיט איהר צעשוימטען רייץ פאר דער יוגענד.

אין צענטער פון לאנד האלט מען אז די יודען פון האליפאקס זענען רייך עס איז זיכער נישט אזוי, יודען, וואס זיצען שוין דא עטליכע צעהנדליג יאהר האבען אפגעשפארט. האבען זיי פשוט אבגעשפארט יעדעס יאהר עטליכע הונדערט דאלאר און אט דערפון שטאמט די לעגענדע פון זייער רייכטום.

* * *

איך האב זיך צוגעקוקט צום לעבען פון די יודען אין האליפאקס. נישטא קיין פרייד פאר זיי, דאס געזעלשאפטליכע לעבען איז צונויפגעקוועטשט פון עטליכע „פאנטאזיארען", די מגפח פון פון קארטען העט ארומגעכאפט אלעמען דאס איז די איינציגע צייט-פערטרייב אין די פרייע שעהן, מען קומט נישט צו זיי, א חוץ ווען מען מאכט א „קאמפיין", די גרויסשטעטישע יודען, די פיהרענדע יודען האבען זיך אויסגעלערענט רעדען צו די פראווינץ-יודען מיט דער שפראך פון געלד קלאנג. און געבען ניט מען צי מען וויל צי נישט. א קליינע עדה און דאך מיט אזא פערמעגען פון אינסטיטוציעס מען בויט און מען שאפט, מען בויט אבער נאר ווענט, טויערען אהן אינהאלט אהן גייסט.

די דריי פראגען. (פאלקס-מעשה)

פון **לייב פיינגאלד**

האט געלעבט גאר פערצייטענס אין רוים די מדינה, א פויבסט פון דער קריסטליכער אמונה, וועלכער איז תמיד געווען מלא חסד אין בעצוג צו יודען און יודישען גלויבען. זיין התנהגות איז געווען, אז טאמער האט פאסירט, ראס ווער פון זיינע מקורבים האט אין זיין אנוועזענהייט מקטרג געווען כנגד דעם כלל ישראל, האט ער זיך תיכף בעמיהט מיט אלע מעגליכקייטען אויפצווייזען די לעכערליכקייט פון די שנאה צו די בני ישראל און שטענדיג האט ער דן געווען יעדען יוד לכף זכות.

זענען איהם דערפאר זיינע מקורבים נישט געווען קיין פריינד. און אפשר האבען זיי נאך געטראגען בעהאלטענערהייד אויף איהם א שנאה און זיי האבען נישט איינמאל געוואלט מאכען אויפמערקזאם דעם פויבסט, אז עס שיקט זיך נישט באין אופן פאר א פויבסט צו זיין לייטזעליג צו יודען. אבער נישט געמאכט זיך קיינמאל קיין געלעגענהייט, קיין שעת-הכושר איהם דאס צו זאגען.

און עס האט אמאל פאסירט, אז דער פויבסט האט אין א געוויסער חגא געמאכט א שמחה פאר אלע זיינע נאהענטע גלחים און קארדינאלען. א מאהלצייט פון מעדנים: פון די רייכסטע און בעסטע מאכלים, פון די טייערסטע משקאות, האט מען זיך משמח געווען און געלאזט וואוילגעהן.

און עס איז אזוי געווען, ביז דער ביטערער טראפען. האט אנגעהויבען שולט זיין—האט זיך כמו אין האלבער ערנסט און האלב-פלאפלעדיגען שכרות אפגערופען דער עלטסטער פון די קארדינאלען:

— הער. פאטערל, טייערער און הייליגסטער! הער פויבסט לעבען אויס א הארבע קשיא פון דיין אונטערטעניגען קארדינאל; ביינער זיך נישט אויף מיר דערפאר, עפעס איז דאך היינט ביי אונז א שמחה, דארף מען פרעגען א קשיא אויך אויפ'ן פויבסט. אנו זאג אונז דעם טעם פארוואס דו האסט אזוי ליעב די פערשאלטענע יודען?! ווי שיקט עס זיך ליעב צו האבען א פאלק וואס האט זיך בשעתו ערלויבט אזוי ווילד און אונערהערט זיך צו בעגעהן מיט אונזער אלמעכטיגען יעזוס! מטהר, איז דאן דער מין יוד פערשאלטען פון גאט אליין. גאט אליין האט זיי מסתמא פיינד בתכלית השנאה, ווארום אט האלט עד האלט ער זיי אין גלות כסדר, אהן אויפהער. איבריגענס מישטיינסגעזאגט, ווען עס איז פערהאן ליעב צו האבען. צו אכטען; מענשען, וואס קענען רק שווינדלען, שווינדערייען פון שאכער מאכער מאכען... אדרבא ואדרבא דער שכל חישר איז דאך בילט מחייב, אז אפילו אזא גוטיטשקער פויבסט, ווי דו ביזט, דארפסטו זיין אלץ איינס האסען; דער פויבסט פון דער קריסטליכער אמונה דארפט לויט'ן דין זיך נוקם ונוטר זיין אין אלע יודישע קינדער!..

א שמייכעלע האט זיך בעוויזען אויפ'ן פויבסט פנים און ער האט זיך אנגערופען:

— הער זיך איין. דו קארדינאל איינעדו! נישט בייז בין איך אויף דיר פאר דער קשיא. גאר צופרידען בין איך כמעט עס דיר געבען גענוי צו ערקלערען: איך האב יודען ליעב און אכט זיי אלס מענשען, אלס מיושב'דיגע, קלוגע און זעהר פערשטענדיגע מענשען זיין, נישטא, ביי קיין שום אומה ולשון אזא פקח'ת, אזא חריפות. אזא חכמה, ווי עס זענען די יודישע מוחות,

האט דער עלטסטער פון די קארדינאלען זיך אנגעטוהן א כח און ווידער געפרעגט:

— אך, ליעבער, הייליגער און אלמעכטיגער פאטערל! אמת, אז דו זאגסט אונז עפעס, הערען מיר גערן, אבער האב נישט קיין פעראיבעל, אויב און יעצטיגען פרט זענען דיינע ווערטער אונפערשטענדליך. און פערשטעהן ווילען מיר, פערשטעהן דארפען מיר, ווי אזוי טארט איז עס מעגליך אין דער וועלט, אז די יודען זענען פקחים. אויב זיי זענען ווערן?... א מפהר סוף-כל-סוף וועסטו דאך מודה זיין, אז דאס זענען מורא'דיג הינטערשטעליגע מענשען, אהן די מינדעסטע אינטעליגענץ, אהן א ברעקעלע וויסען, — ווי אזוי איז עס בנמצא ביי דעם מין פרואים חכמה און חריצות?... האבען דאך מיר גייסטליכע, פארט געענדיגט אקאדעמיעס, געשטודירט וויסענשאפטען, שווער געהארעוועט. מקדיש געווען אונזערע יונגסטע יאהרען. אפגעגעבען א גאנץ לעבען פאר טעאלאגיע, פאר דער חכמה פון וויסען—לסוף זאל זיך צווישען אונז געפונען בלויז נאראנים, בלויז שוטים, איז רען ווירקליך שוין נישט פערהאן קיין איין קריסט, וואס זאל זיין אזוי קלוג, ווי דאס שווינדלערישע און כיטרע יודעלע! אונמעגליך צו גלויבען.

— אלזא, מיינע ליעבע גייסטליכע, צו וואס טויג זיך צו שפארען, לאמיר זיך פרובען צו איבערצייגען. אט וועל איך אייך שטעלען דריי גאנץ געוועהנליכע פראגען און אמוואהרשיינליכסטען וועט איהר נישט זיין בכח צו געבען א געהעריגע תשובה דערויף. דאגעגען בין איך איבערצייגט. אז דער מינדעסטער יוד וועט תיכף ומיד ענטפערן ווי אמגענויסטען. אבער איין קליינעם בעדינג: מיר מאכען דערביי א שטיקעל מסחר, א געוועט. קוים יועט איהר וויסען אויפצוקלערען מיינע דריי שאלות, אזוי לייג איך אויגענבליקליך דאס געוועהר; איך הויב אן האסען די יודען. קוים אבער וועט איהר דאגעגען נישט אויפקלערען מיינע שאלות, מוזט איהר זיך גלייכצייטיג אבזאגען פון אייער שנאת צו יודען.

האבען כמעט אלע ווי אין איין קול אויסגעשריגען.

— געמאכט דאס געשעפט, אדרבא, פרעג פאטערל, לאמיר נאר הערען דיינע אזוי הארבע שאלות, וואס שטעלען אונז אין דער אונאנגענעהמער לאגע צו בלייבען שטארק הינטערשטעליג לגבי יודען אין חכמות, פקחות. און חריצות.

— אלזא, זאגט מיר, ליעבע מיינע, א תשובה אויף פאלגענדעס. 1) וואו אין וועלכען מקום איז עס דער סאמע מיטען פון דער וועלט? 2) וואו געפונט זיך גאט דער הארר? און 3) וואס האב איך אין זינען בעת איהר ענטפערט מיר אויף די פראגען?... טרעפט,

האט זיך ארויסגעכאפט איינער א גלח מן-הצד:

— יא, פאטערל, ווער פון אונז איז עס באותו שעה אימשטאנד נאך אזוי פיעל טרינקען שטארקע געטראנקען, דיר צו ענטפערן מיט ישוב הדעת. בכן גיב אונז א פאר טעג דערויף.

— כ'גיב אייך גערן צייט דערויף גאנצע דריי טעגן

און פונאנדערגעגאנגען איז זיך דער עולם.

2.

האט מען געלאזט רופען א גרעסערע אסיפה פון אלע גלחים, קארדינאלען און סתם קלוגע שונאים ישראלים. מען האט זיך אוועקגעזעצט אלע צוזאמען אויפצוקלערען א געהעריגע תשובה פאר'ן פויבסט אויף זיינע געשטעלטע דריי פראגען. זענען זיי געזעסען און געזעסען, געטראכט און געטראכט אהן אויפהער, אבער אונמעגליך איז געווען פאר זיי צו געפונען אן אויסוועג, ווארום שייך צו זאגען אויפצווייזען דאס גענויע ארט פון דער גרויסער גארער וועלט... אדער צו ענטפערן אויף דער שאלה: וואו עס געפונט זיך גאט דער הארר... און ווער איז עס נאך אומשטאנד צו טרעפען, וואס דער הייליגער פאטער האט אין זינען...

איז געבליבען בהסכם כולם, היות לויט'ן פויבסט ווערטער קומט אויס אז דער ערשטער בעסטער יוד דארף יא קענען אויפקלערען די פערדריוועלסטע פראגען, בכן זאל מען געהן צו א יוד, איהם גוט בעצאהלען און פון איהם ארויסבעקומען א תשובה אויף די פראגען.

האבען זיי זיך געלאזט אויפזוכען א קלוג יודעל, א דלפון, וואס איז שטארק להוט אויף די פאר גראשען און איהם פארגעלעגט דאס משא מתן.

האט דאס יודעל גוט אויסגעהערט אין וואס עס געהט, זיך פערטראכט א פאר מינוט און זיך אבגערופען:

— מילא, אז איהר פערלאנגט דוקא, קענען מיר שייכען דעם מסחר, וואס אלץ וועל איך נישט טהוען פאר אייער כבוד וועגען, זייט איהר דאך עפעס גלחים, קארדינאלען... אבער פערשטעהט, אז דא איז פערהאן א גרויסער חסרון, ווארום די תשובה אויף די פראגען לאזט זיך באין אופן נישט איבערגעבען. דער גאנצער סוד ליגט אין דעם, וואס מען דארף זיך אליין שטעלען פאר'ן פויבסט, אבער שאט, שרעקט אייך נישט. היות ווי דאס איז אונמעגליך, ווייל דער עיקר געהט דאך אייך אז די תשובה זאל געבען א ריינער גלח און נישט חלילה וחלילה קיין יוד, וועל איך מיך פערקליידען פאר א גלח. אלס גלח וועל איך מיך שטעלען פאר'ן פויבסט און איהם ווי געהעריג אויפקלערען די הארבע שכל'דיגע פראגען.

— געמאכט! האבען זיי געענטפערט.

3

האט דער יוד ארויפגעצויגען אויף זיך בגדי גלח און אויסגעקוקט ווי א געבוירענער גלח, איז דער יוד בבחינת גלח שטעהן געבליבען פאר'ן פויבסט און געזאגט:

— ארון. פויבסט פון דער גאנצער קריסטליכער אמונה פון דער גארער וועלט! אט שטעה איך דיין אונטערטעניגסטער קנעכט, א גלח און בין שוין גרייט דיר גענוי בפרטיות צו ענטפערען אויף דיינע געשטעלטע פראגען.

— אדרבא ואדרבא! לאמיר הערען דיין ריכטיגען און איבערצייגענדען ענטפער.

— אוודאי אזוי, אדוני פויבסטו גו פרעג מיך כסדר פראגע נאך פראגע און איך וועל ענטפערען.

— זאג מיר, דו גלח איינער, וואו, אין וועלכען מקום געפינט זיך דער סאמע מיטען פון דער אזוי גרויסער און ברייטער, קיילעכדיגער וועלט!

— דער סאַמע מיטען פון דער גאַרער וועלט געפינט זיך נישט אויף קיין שום אנ'ער אָרט ווי דאָ, וואו מיר שטעהען. און אויב דו גלויבסט מיר נישט, מאָג עה ושעו אין מעסט אויס די וועלט!...

— גוט, כ'נעם אָן דיין תשובה, און לאָמיר הערען ווייטער:

— וואו געפינט זיך גאָט, דער האר? דאָס יודעל האָט אפילו נישט אָ פינטעל געטהון מיט אַ אויג און געענטפערט:

— אַ שיינע פראגע: ער געפינט זיך אַרט, וואו מ'לאָזט איהם נאָר אריין!

— אלזאָ ווייטער, די דריטע פראַגע און אייגענטליך איז דאָס טאַקי דער עיקר: אני גלח. זאָג מיר וואָס האָב איך אין יעצטיגען מאָמענט אין זינען?

— דו, אדוני פויבסט האָפּט אין יעצטיגען מאָמענט אין זינען נישט עפּיס אַנדערש, ווי דאָס, אַז פאר דיר שטעהט אַ גלח און דו רעדסט מיט אַ גלח... אָבער באמת איז עס ווייט נישט אזוי ווי ה ביי דער געלעגענהייט וויסען, אז פאר דיר שטעהט אַ יוד, דו רעדסט מיט א יוד און געענפערט אויף דיינע פראגען האָט א יוד און נישט קיין גלח!...

ראַדאָם פּראָטעסטירט געגען די דייטשע אפּעטיטען

„מיר וועלען נישט געבען די ערד פון וואַנען מיר שטאַמען"

„מיר ווילען נישט קיין פרעמדס, אָבער אונזער'ס וועלען מיר נישט אַוועקגעבען"

דעם פאַריגען שבת, אין טאָג פון לעגיאָנען יום טוב, איז פאַרגעקומען אַ גרויסע מאַניפעסטאַציע פון דער אָרטיגער באַפעלקערונג געגען די דייטשע אַפּעטיטען אויף די גרעניצען פון דער פוילישער רעפּובליק.

ארום 6 נ. מ. האָבען זיך אין מארק ביים דענקמאָהל פון פוילישען לעגיאָניסט, געגומען זאַמלען מאַסען מענשען פון אַלע טיילען פון דער באַפעלקערונג, אזוי מיליטער און פיעל ציוויל מענשען מיט דעלעגאַציעס פון פערשידענע אָרגאַניזאַציעס און אינסטיטוציעס. ס'זענען געטראָגען געוואָרען טראַנספּאַראַנטען מיט פערשידענע אויסשריפטען. צווישען אַנדערע האָט מען געליינט: „מיר וועלען נישט געבען די ערד פון וואַנען מיר שטאַמען" מיר ווילען נישט קיין פרעמדס, אָבער אונזערס וועלען מיר נישט אַוועקגעבען"; „נידער מיט די היטלעריסטישע אַפּעטיטען"; „די פוילישע זעלנער זענען אַ גאַראַנציע פאר די פוילישע גרעניצען"

ארום דער געביידע פון דער באַהן-דירעקציע איז געווען אויסגעשטעלט אַ קאָמפּאַניע פון היגען 72 פּולק מיט איהר אָרקעסטער. נאָך איהר די פּייערלעשער מיט זייער אָרקעסטער, ווייטער ביז נאָך אסתר'קעס הויז, אין דער זעלבער ריכטונג פון מאַגיסטראַט, האָבען פערנומען די באַהן-באַאַמטע מיט זייער פאָהן און אָרקעסטער.

ביים אריינגאַנג אין גערטענדעל, וואו עס שטעהט דער לעגיאָניסטען-דענקמאָל, זענען געווען אויסגעשטעלט דעלעגאַציעס פון מלוכה'שע אינסטיטוציעס, פון דער זעלבסטפערוואַלטונג און בכלל פון אַלע פערשידענע פּאָליטישע און געזעלשאַפטליכע אָרגאַניזאַציעס. צווישען זיי דאָס קאָלעגיום פון דער עוואַנגעלישער פּאַראַפיע און פאָרשטעהער פון דער יודישער גמינע א. א.

אין גערטענדעל ארום דענקמאָהל זענען געווען פערזאַמעלט די פוילישע האַנדווערקער-צעכען אין אַ צאָהל פון 12 מיט זייערע פעהנער; דער רעזערוויסטען-פעראיין, אַבטיילונגען פון דער געוועהר-פאַבריק און די „סטשעלצעס"

אַ עהרען-פּלאַץ האָבען פערנומען די לעגיאָניסטען מיט זייער פאָהן.

די פאַרמירטע צוגען פון די מאַניפעסטאַנטען האָבען איבערפולט דעם רינעק איבער די ברעגעס און אריינגעצויגען אין די ארומיגע זייטיגע גאַסען. יעדער צוג האָט אריינמאַרשירט אין מארק מיט זיין פאָהן און אונטער די מוזיק-קלאַנגען פון זיי אייגענעם אָרקעסטער.

דער פּרעזעס פון די לעגיאָניסטען ראַטמיסטוש אָשינסקי האָט געהאַלטען אַ לענגערע רעדע און דערמאָהנט. אז אין זעלבען טאָג איז געוואָרען 18 יאָהר, ווען די ערשטע קאָמפּאַניע פון די פוילישע לעגיאָניסטען האָט ארויסמאַרשירט אין קאַמף פאַר דער אומאָבהענגיגקייט פון פוילען.

נאָך איהם האָט גערעדט דער פּולקאָווניק סראָקאָווסקי וועגען דער גרויסע היסטאָרישע ראָלע, וואָס האָט געשפּילט פאר פוילענס אויפלעבונג דער מאַרשאַל פּילסודסקי.

פּולקאָווניק יאַזשדזשינסקי האָט אין זיין רעדע זיך אָבגעשטעלט אויף דער דייטשער פּראָפּאַגאַנדע געגען פוילען און אויף היטלערס פּראָוואָקאַציע געגען דער גאַנצקייט פון די פוילישע גרעניצען. דער רעדנער האָט אויפגעפאָדערט די פערזאַמעלטע צו א שאַרפען פּראָטעסט געגען דער דייטשער טאַקטיק און זייערע פער'שכור'טע אַפּעטיטען.

ס'איז אָנגענומען געוואָרען א רעזאָלוציע, אין וועלכער די פערזאַמעלטע דריקען אויס זייער גרייטקייט יעדער רגע צו ברענגען א קרבן מיט לעבען און פאַרמעגען בכדי צו פערטיידיגען די גאַנצקייט פון די פוילישע גרעניצען.

די אָרקעסטער'ס שפּיעלען דאַן דעם פוילישען נאַציאָנאַלען הימן און די „ערשטע בריגאַדע" און עס ווערען געמאַכט אויסרופען לכבוד דעם מלוכה-פּרעזידענט און מאַרשאַל פּילסודסקי.

דער גרויסער מאַניפעסטאַציע צוג האָט דערנאָך אַוועקמאַרשירט אויפ'ן פּלאַץ דריטער מאַי, וואָס ס'זענען אויך געהאַלטען געוואָרען רעדעס און ס'איז געלעגט געוואָרען אַ קראַנץ אויפ'ן אומבעקאַנטען זעלנער.

באָרגט און כאַפּט אין ראַדאָם און אַנטלויפט קיין קיעלץ.

זיינער צייט האָבען מיר געשריבען פון איינעם אַ געוויסען פיליפּטשאַק, ווי אזוי ער האָט זיך ארויסגעדרעהט פון זיין בעל-חוב דעם היגען מאַנופאַקטור סוחר שלמה קאַץ.

פיליפּשאַק, וועלכער האָט זיך אָנגעגעבען אלס אינזשיניער פון פאַך און אלס אייגענטימער פון א אויטאָ, האָט בענאָמען פון קרעדיט ביי די ראַדאָמער סוחרים. ער האָט געקויפט אויף אנצעגער און געדעקט מיט וועקסלען, וועלכע די סוחרים האָבען גערן אָנגענומען און עס געהאַלטען פאַר כסף ממש. דער סוף איז אָבער געווען, אז די וועקסלען האָבען אַוועקספּאַצירט צים רעיענט און בריוח גדול פּראָטעסטירט געוואָרען.

ה' קאַץ האָט אָנגעוואָרט א מאָמענט ווען פיליפּטשאַק איז מיט זיין אויטאָ געקומען קיין ראַדאָם און דאַן איז ער מיט'ן קאַמאָניק געקומען צו פליהען העגדום-פּעגדום אויף א דראָזשקע כדי צו לעגען א סעקוועסטער אויפ'ן אויטאָ. פיליפּטשאַק האָט דאָס בעמערקט און ער האָט געמאַכט בעצייטענס ויברח מיט'ן אויטאָ.

ה' קאַץ איז אראָב פון דער דראָזשקע, ארויף אויפ'ן אויטאָ, געוואָלט פיליפּטשאַק'ן שטערען אין טרייבען דעם מאַשין. דער אויטאָ איז אין קיילפּכדיגען מאַרק ארויף אויף אַ טראָטואַר. ס'איז שיעור נישט פאָרגעקומען א קאַטאַסטראָפע. אָבער פיליפּטשאַק איז דאָך „פּשוט א אינזשיניער". האָט ער שוין אזוי „געמאַכט", אז קאַץ איז ארויסגעפאַלען פון אויטאָ און ער אליין איז געוואָרען א הפקר.

די טעג האָט פיליפּטשאַק ווידער זיך באַוויזען אין ראַדאָם. אָבער דאָס מאָהל איז ער מיט זיין אייגענעם אויטאָ שוין נישט געקומען. פערקעהרט, זר האָט דאָ צוגענומען א פּיעמדען אויטאָ און געמאַכט פּליטה ווידער קיין קיעלץ.

פיליפּטשאַק. איז דאָס מאָהל ערשינען אין ראַדאָם נישט אלס שולדיגער, נאָר אלס אזעלכער, וועמען ס'קומט גאָר געלד. אין געקומען איז איהם אַ חוב ביים שאָפער וואָס פאָהרט מיט'ן אויטאָ ראַדאָם-פּשיטיק.

פיליפּטשאַק איז דעריבער קומענדיג קיין ראַדאָם גלייך אַוועק אויף דער אויטאָבוסען סטאַציע, וואו ער האָט אויפגעזוכט זיין בעל-חוב. ער איז דאָרט אזוי לאַנג געשטאַנען ביז ער האָט אויפגעפּאַסט אַ גינסטיגען מאָמענט, ווען דער שאָפער איז נישט געווען. דאַן האָט ער זיך אריינגעזעצט אין אויטאָ, אָנגעדרעהט דעם מאַשין און הלך משה טררכי – אַוועקגעפלויגען קיין קעלץ.

דער שאָפער קאַרנאָפּעל האָט געמאָלדען וועגען דער גניבה דער פּאָליציי וועלכע זוכט יעצט דעם פויגעל.

אלס גוטער „פּליטה - אינזשיניער" האָט פיליפּטשאַק נישט געטוהן ווי זיין בעל דבר קאַץ. ער האָט אליין אויסגעפיהרט די פונקציע פון קאָמאָרניק און מיט דער הילף פון א ביסעל רויך פון גאַז האָט ער דערווייל באַוויזען איינקאַסירען דעם חוב.

קעלץ איז ווי אַ עיר מקלט פאַר'ן דאָזיגען פּיפּיגען פיליפּטשאַק, ווייל שוין דאָס צווייטע מאָהל ווערט ער דאָרט אַהין פערשוואונדען

א יודישער „טאשעמקא"
האט גראסירט אין שטעדטעל גניעוואשאוו.
דאס ראדאמער געריכט האט איהם „מכבד" געווען מיט דריי יאהרליד— איין עדות, א „העלד" פון זיין באנדע ארעסטירט אויפ'ן געריכט'ס־זאל.

די דאזיגע אנגעגעבענע פאקטען זענען נאר איין רינג אין דער גרויסער קייט פון דעם יודישען „טאשעמקעס" טעראריסטישע און שאנטאזשיסטישע ארבייט אין שטעדטעל גניעוואשאוו. דער דאזיגער „העלד" האט א לאנגע צייט גראסירט אין שטעטעל און איינגעפיהט געלט ביי דער ארטיגער יודישער בעפעלקערונג אונטער פערשידענע דראהונגען און געשלעג־אוואנטורעס. מיט איין ווארט ער האט דאס שטעטעל טעראריזירט און אנגעווארפען דערויף א פחד.

ווארשא איז א יחסנ'טע.

אפילו אזא קליין פיצעלע שטעטעלע ווי גניעוואשאוו האט לאנג געהאט ביי זיך א אייגענעם „טאשעמקע" וואס האט זיך גארנישט געהאט צו פערשעהמען געגען יענעם פון דער רעזידענץ ווארשא.

מיר האבען די עהרע איהם פארצושטעלען:

משה מרדכי אלטמאן.

א שיינער נאמען, אבער נאך „שענער" זיינען „מעשים טובים", וואס ער האט אבגעארבייט אין שטעטעל.

משה מרדכי איז געווען א שרעקונג'ס ווארט פאר'ן גאנצען שטעטעל. אלץ האט פאר איהם מורא געהאט און געציטערט אימת המות. ער איז אנגעגאנגען אין שטעטעל אלס איינער פון די שטארקסטע און געפעהרליכסטע מעסערשטעכער. ער האט אזוי טעראריזירט די יודישע בעפעלקערונג פון שטעטעל, גניעוואשאוו, אז ווי נאר ס'איז געווארען פארנאכט האט שוין יעדער מורא געהאט ארויסצוגעהן אין גאס.

אין שטעטעל האט מען איהם גערופען „שטעקער".

אזא גברן איז ער געווען.

מיר וועלען דא איבערגעבען די אויטאביאגראפיע פון די דאזיגע „שטארקע" פערזענליכקייט:

33 יאהר אלט, נישט הויך, נישט דיק. נאר דוקא מיטעל־וואוקס, דאר, אבער פארדאס א חוצפה'דיג דרייסט פנים און אויגען וואס שפריצען מיט פייערדיגע פונקען, וואס ווארפען אן א פחד אויף יעדען איינעם.

זיין „פאך":

א „שותף" צו אלע יודישע געשעפטען. אומגעזום ארייננעשטעקט די נאז, גענומען פראטעקציע און לא יחרץ־געלד, און אויב עמיצער האט זיך געוואגט אבצוזאגען זיינע פארדערונגען האט יענעם שוין נישט געפעהלט קיין צרות. ס'איז געווען חעה צו יענעמ'ס יאהרען. קלעפ זענען געפאלען ווי די ברעטער. אבער דאס איז נאך ווייניג געווען. יענער האט נעבעך געווייגט און געצעהלט.

לאמיר איצט א מיט כוהן דעם פראטאקאל־בוך פון דער גניעוושאווער פאליציי, וואו משה מרדכי דער יודישער „טאשעמקא" האט דארט פערשריבען א „חערליך" בלעטעל.

דאס איז א גאנצער „ספר הזכרונות" מיט אזעלכע געראר־בלומעלעך:

אין יאהר 1928 אין חודש אלול, האט ר' משה מרדכי צושלאגען יאסיל קוראפאטווע. און איהם אנגעזאגט, אז באם ער וועט איהם תיכף נישט געבען קיין 100 זלאטעס, וועט ער איהם אזוי צע'ממית'ען, אז ער וועט ליגען אין ווארשאווער שפיטאל. דאס איז געווען נישט בלויז געזאגט, נאר משה מרדכי מוזט איהר וויסען, איז א ווארט־מענש און ער האט טאקע זיין הבטחה געהאלטען. קוראפאטווע האט שוין קיין קוראפאטווע נישט געגעסען און נאכהער גוט געפיהלט אויף זיינע ביינער די צוואה פון משה מרדכי.

דער גניעוואשאווער סוחר יאנקעל לעווין איז פון משה מרדכי אויסגעשטאנען ממש א אינקוויזיציע. ער, דער גבור „שטעקער" האט זיך געשטעפט צו לעווינ'ען און כסדר אויסגעפרעסט ביי איהם געלד. צוב לעצט האט ער פון איהם געפאדערט פרעטענ: ע געלד 30 זל. אבער לעווין שוין נישט קענענדיג מעהר אויסהאלטען, האט זיך געגענגעשטעלט און מעהר נישט געצאלט געבען. משה מרדכי האט זיך ... צו איהם א וואש געגעבען און איהם אנגעטוהן אזעלכע געברענטע צרות, אז לעווין האט זיך שוין נישט געקענט ארויסרייסען פון זיינע „שארפע נעגעל". לעווין האט כסדר בעקומען אנגעבראכען די ביינער און קוים איז אוועק א טאג, וואס זיינע פלייצעס האבען געריהט, האט מען שוין געוויסט אין שטעטעל, אז צומארגענס, וועט ער בעקומען א דאפעלטע פארציע: פאר נעכטען און הייגט. ווען מ'האט איהם אנגעקוקט איז ער געווען נאך מלקות אדער ערב מלקות.

שפעטער אביסעל האט זיך משה מרדכי גענומען שאנטאזשירען שמואל שאבאסאן. ער האט געפאדערט פון איהם 200 זל. אונטער דער דראהונג צו טסרען איהם פאר דער שטייער־מאכט אז ער פערקויפט אין זיין פראכטען־געשעלט ביער און בראנפען. שאבאסאן האט זיך אבער נישט געלאזט בלאזען אין דער קאשע און אנשטאט צו ערפילען משה מרדכי'ס בעפעהל, האט ער געמאלדען וועגען דעם אין דער פאליציי.

משה מרדכי האט איהם געלאזט מודיע זיין, אז ער וועט זיך מיט איהם „רעכענען", אז דער „חוב" איז קורצנ...

דא נישט לאנג, ה'איז געווען שוין דאס הייניגע יאהר, דער גניעוושאווער איינוואוינער שמואל פריימאן האט אויפגעלאדענט סחורה אויף א אויטא. פערשטעהט זיך, אז משה מרדכי „שטעקער" וואס שטעקט אומעטום ארייין די נאז האט געמיזט דערפון וויסען. איז ער טאקע באלד אונטערגעקומען און ארויסגעגעבען א „ראזקאז", אז ער הייסט נישט לאדעווען די סחורה. ווען מ'האט אזוי גיך נישט געפאלגט האט ער געגעבען א בעפעהל די סחורה תיכף ארויסצונעהמען פון אויטא. פרידמאן האט זיך אנטגעגענגעשטעלט האט ער בעקומען מיט א פויסט אין פנים און א קאפ אין בויך. פאר דעם דאזיגען שטיקעל „ארבייט" האט זיך משה מרדכי נאך געהייסען צו צאהלען 25 זלאטעס און דאן וועט ער ערשט ערלויבען צו לאדעווען די סחורה. פרידמאן האט ווייטער נישט געוואלט נאכגעבען און איז אזוי צע'ממית'ט געווארען, אז ער האט אזש פעילזירען דאס בעוואוסטזיין. קיין געלד האט ער נישט געגעבען און געמאלדען וועגען דעם דער פאליציי.

ווען משה מרדכי האט זיך דערוואוסט, אז פרידמאן האט איהם איינגעקלאגט אין דער פאליציי, האט ער אזוי לאנג געשאטעוועט אויף איהם, ביז איינמאהל האט ער איהם געטאקט אינטערוועגס. נישט ווייט פון גניעוואשאוו איז ער איהם בעפאלען און דראהענדיג מיט א מעסער האט ער געפאדערט, אז פרידמאן זאל אבריפען די „סקארגע" און איהם בעצאהלען קנס 200 זלאטעס. פרידמאן זייענדיג איגנאנצען שוצלאז, אויף א ארט וואו מ'זעהט נישט קיין מענשען האט געזעהן, אז ער שפילט זיך מיט פייער און זיין לעבען איז אויף אנ'אמת איינגעשטימט. האט ער נישט געהאט קיין עצה און געגעבען משה מרדכי אזוי פיעל וויפיעל ער האט געוואלט מיט א צוזאג, אז ער וועט די אנקלאגע צוריקציהען.

זיין טעראר־ארבייט האט אזוי לאנג געבושעוועט ביז מ'האט דעם „תכשיט" אנידערגעזעצט. מ'האט איהם אויפ'ן גרונד פון פערשידענע אנקלאגעס איינגעישב'ענט און געבראכט צופיהרען בכבוד גדול קיין ראדאם צום משפט.

די טעג איז זיין פראצעס בעטראכט געווארען פאר'ן ראדאמער קרייז געריכט וואו דער בעשולדיגונג'ס־אקט האט געשילדערט אויספיהרליך זיינע „בערי־המטע" מעשים.

ס'זענען פעריהערט געווארען א רייה עדות, פון וועלכע איינער דער פאסטערונעק פון דער גניעוושיווער פאליציי האט מודיע געווען, אז אין דרויסען אין ווארטע־זאל, געפינט זיך א נעווייסער הארציג שווארצבערג פון פולאוו, וואס איז ארויסגערופען מצד דער פערטיידיגונג לטובת משה מרדכי אלטמאן און יענער אגיטירט די בעשולדיגונג'ס־עדות, אז זיי זאלען נישט בעלאסטען דעם בעשולדיגטען, דראהענדיג זיי מיט בלוטיגע נקמה מצד אלטמאנ'ס „שותפים" אויב די עדות וועלען איהם „פערשיטען"

בעת דאס געריכט האט אויסגעהערט שווארצבערג'ן האט ער זיך געקווענקעלט און ארויסגעוויזען אין זיין עדות־זאגען פיעל שקרים אזוי, אז דער פראקוראר איז ארויסגעטרעטען מיט א פארשלאג איהם צו ארעסטירען.

נאך א צוויי מינוטיגע בעראטונג בעשליסט דאס געריכט, אז צוליעב'ן פאלשען עדות־זאגען נאכ'ן אבגעבען א שבועה, זאל דער עדות שווארצבערג איבערגעגעבען ווערען אין רשות פון אויספארשונג'ס־ארעסט.

שווארצבערג ווערט ארעסטירט און אבגעפיהרט פון געריכט'ס־זאל אין תפיסה אריין.

דער פראקוראר וואלעוויטש האלט

ראדאמער לאקאטארן שליסן זיך אן אין דער אקציע צו פארקלענערן דירה געלד און אבהאלטן עקסמיסיעס

דער צענטראלער ווארשאווער לאקאטארען-פעראיין האט זיך געווענדעט צו די פארשטעהער פון ראדאמער ג. לאקאטארען-פעראיין ער זאל זיך אנשליסען אין דער אקציע פון ביליגער מאכען דירה-געלד און אויך וועגען אבהאלטען אויספיהרען עקסמיטיעס.

אין שייכות מיט אט דער ווענדונג האבען די ה"ה קאטליאר און ל. מ. זילבערשטיין גערופען א פערזאמלונג פון לאקאטארען און סוב-לאקאטארען.

די פערזאמלונג איז פארגעקומען דעם פאריגען זונטאג אין דער האנדווערקער-באנק. ס'איז געקומען א גרעסערער צאהל מענשען, צווישען זיי אויך פארשטעהער פון פערשידענע פעראיינען.

אסך פון די פערזאמעלטע האבען ערקלערט, אז צוליב דעם הערשענדען קריזיס זענען זיי נישט בכח צו בעצאלען דאס דירה-געלד און דערפאר דראהט זיי עקסמיסיעס. געווען אויך אזעלכע, וואס האבען געזאגט, אז זיי האלטען שוין יאהרען לאנג אין זיך אנגעשטרענגט צו בעצאהלען דירה-געלד אבער די הויך פון די געפאדערטע סומע מאכט זיי פשוט אונמעגליך צו צאלען. זיי בלייבען דעריבער הינטערשטעליג און נישט קוקענדיג נאכקומען דעם פערלאנג פון הויז-ווירט וועלכער וויל נישט ארא פלאזען פון פרייז, זאמעלט זיך אזוי-ארום דאס דירה-געלד פאר א לענגערע צייט ביז זיי זענען שוין נישט בכח צו בעצאהלען דעם גרויסערען סכום פון אנגעזאמעלטען דירה-געלד און זיי פאלען דאן אריין אין דער סכנה ארויסגעווארפען צו ווערען פון די דירות.

אויף דער פערזאמלונג איז פיעל ארומגעדעדט געווארען צוריק אויפצולעבען און בעניייען די טעטיגקייט פון ראדאמער לאקאטארען-פעראיין, וועלכער איז געווען פון די ערשטע אין פוילען און וועלכער האט אמאהל געשפיעלט דא א גרויסע ראליע אין די סכסוכים צווישען לאקאטארען מיט די בעלי בתים.

די פערזאמעלטע האבען ארויסגעדריקט זייער הסכם צו צושטעהן צו דער אקציע פון ווארשאווער צענטראלען לאקאטארען-פעראיין און סאלידאריזירען זיך אזוי אין דער פאדערונג צו פארקלענערען דאס דירה-געלד און אויך אין אבהאלטען עקסמיסיעס.

אין זעלבען גייסט איז אנגענומען געווארען א איינשטימיגע רעזאלוציע אויף וועלכער ס'האבען זיך אונטער געשריבען אלע אנוועזענדע. א חוץ דעם ווערט נאך געזאמעלט אינטערשריפטען פון לאקאטארען און סוב-לאקאטארען.

ביז יעצט איז שוין פאראהן א היבשע צאהל אינטערשריפטען, אבער די זאמלער שטעלען זיך נאך נישט אב און זיי ווילען אין א צאהל פון עטליכע טויזענט אזעלכע אונטערשריפטען אי־בערשיקען די דאזיגע רעזאליוציע קיין ווארשא אין צענטראלען לאקאטארען-פעראיין.

צווישען די פערזאמעלטע זענען אויך געוועזן קריסטליכע לאקאטארען.

אונטערשריפטען פון לאקאטארען און סוב-לאקאטארען אז זיי שטיצען אונטער די אויבענדערמאנטע אנגענומענע רעזאלוציע — ווערען אנגענומען אין האנדווערקער-קלוב און סוחרים-פעראיין.

אנ'טמער וואסער האט איהם אבגעקילט דעם חשק

דאס היינטיגע יונגווארג מען, ווייזט אויס, זיך פערדוקיין אין א חינסעל און לאזען דעם אויבענאן פאר'ן אלט-ווארג!

אט האבען מיר לעצטענס געהאט א מענטש'ציע מיט א עלטערען מענש. וועמען דער יצר הרע האט אנגעריידט צו זינדיגען, און שוין דערוויסען מיר זיך פון נאך אזא עלטערען בעל עבירה'ניק; א אמת'ע מגפה רחמנא-ליצלן.

פארשטעהט זיך, אז מיר קאנען נישט פוירש בשמו זיין, נאר געשעהן איז עס אזוי:

דער, וועגען וועמען עס רעדט זיך האט אבגערעדט מיט א מיידעל א ראנדקע, האפענדיג, אז עפעס וועט דערפון ארויסקומען.

דאס מיידעל האט אבער באשלאסען זיך ניקט צו זיין פאר דעם אלטענ'ס חוצפה און פערטראכט א פלאן.

זי האט זיך אבגערעדט צו טרעפען מיט'ן אלטען אין א הינטער-גאס אינטער א באלקאן, וואו עס וואהנט איהר'ע א חבר'טע און בעת דער אלטער עלטליכע און זעכציג-יאהריגער דאן-זשואן האט אנגעהויבען שיטען מיט ליבע-ווערטער ווי א פערליבטער יונגערמאנטשיק האט דאס מיידעל דערלאנגט א הוסט וואס עס איז בלויז געווען א סיגנאל פאר דער חבר'טע, מחמת אין זעלבען מאמענט האט מען פון באלקאן דערלאנגט א גאס אנ'עמער וואסער אויפ'ן אלטען, מאכענדיג איהם א קאלטע וואנע.

די מיידלעך האבען אויסגעשאסען א געלעכטער, און דער אלטער איז א פערשעמטער אוועק זיך אויסטריקענען.

דער קאלטער עמער וואסער האט איהם שוין געוויס אבגעקילט.

אויך די ווירטשאפטליכע ארגאניזאציעס אין ראדאם דארפען זאגען זייער ווארט בנוגע

די שארפע עקזעקוציעס ביינאכט און אין יום-טוב-טעג

בקרוב געהען אריין אין קראפט 2 דעקרעט אוסטאווען, וואס וועלען שטארק בעדראהען די אינטערעסען פון די ברייטע ווירטשאפטליכע קרייזען און געמליך. דער דעקרעט, וואס ענטהאלט שווערע פארשריפטען פאר סוחרים און דער דעקרעט, וואס זעהט פאר צום דורכפיהרען פערזענליכע רעוויזיעס דורך די שטייער-עקזעקוטארען. רעוויזיעס אין יום-טוב טעג און שטייער-עקזעקוציעס ביינאכט.

דאס סוחר'טום גיט זיך נישט אב דעם געהעריגען דין וחשבון פון די געפאהרען אויף וועלכע ער ווערט אויסגעשטעלט דורך די דאזיגע געזעצען וועלכע קאנען נאך שארפער מאכען דאס אזוי אויך געגוג שווערע לעבען פאר די סוחרים.

אין צוזאמענהאנג דערמיט האלטען די סוחרים-פעראיינען, אז די פליכט פון די ווירטשאפטליכע ארגאניזאציעס איז אין איצטיגען מאמענט אונטערצונעמען א געמיינזאמע אקציע, כדי צו מילדערען די שארף פון די דאזיגע דעקרעטען. אזוי, הערען מיר, האט דער לאדזער סוחרים-פעראיין גערופען א קאנפערענץ פון פארשטעהער פון סוחרים, פאבריקאנטען, און האנדווערקער, ארגאניזאציעס, אויף וועלכער ס'איז בעטראכט געווארען א געוויסע שטעלונג צו די דאזיגע פראגען.

געוויס וועט דער דאזיגער וויכטיגער ענין געשטעלט ווערען אויף דעם סדר-היום פון נאך אנדערע סוחרים פעראייגען און ס'איז דעריבער אויך א דרינגענדע אויפגאבע, אז לויט'ן מוסטער פון לאדז זאלען די ווירטשאפטליכע ארגאניזאציעס אין ראדאם, ווי סוחרים. און האנדווערקער זאלען צונויפרופען אזא קאנפערענץ און כאטש פרובען א טראכט געבען וועגען איינעמען א געוויסע שטעלונג מכח די דאזיגע אקטועלע פראגען.

ערשטער ראיאן-צוזאמענפליה (כנוס גלילי) פון בית"ר אין ראדאם

בריתתרומפלדור אין ראדאם א (כנוס) צוזאמענפליה פון ראדאמער גליל אין די טעג פון 21-טן ביז'ן 23-טן ד. ח אין וועלכען עס נעמען אנטייל איבער 1000 בית'רים פון 25 שטעדט.

דער כנוס ווערט איינגעארדענט אויף א זעהר שענעם און בעקוועמען פלאץ וועלכען עס האט אבגעגעבען אויף אי־בער דער צייט פון כנוס דער ראדאמער נדבן ה אלי' טענענבוים.

אין כנוס וועט אויך אנטייל נעמען א פארשטעהער פון דער הויפט קאמענדע פון בית"ר אין פאריז ה' יואלסאהן, און פון דער נציבות אין ווארשא קצין ה' ישראל מאווא.

קאמוניקאט.

אין צוזאמענהאנג מיט'ן 15-יעהריגען יובילעאום פון דער ענטשטעהונג פון יידישען לעגיאן. אידענס איין דער

אזאכליכע בעשולדיגונג'ס-רעדע און פאדערט א הארבע שטראף פאר'ן בעשולדיגטען.

נאך א קורצע בעראטונג ווערט אויסגעליינט דער אורטייל, אז משה מרדכי אלטמאן ווערט פער'משפט אויף דריי יאהר ונפיסד.

אין צוזאמענהאנג מיט'ן ארעסטירען שווארצבארג'ן האבען די עדות דערצעהלט, אז ער איז איינער פון דער טעראריסטישער שייקע אין פולאוו.

אבאנירט

און פארשפרייט

דאס ראדאמער קעלצער לעבען

זוהן שיסט זיין שטיפמוטער, ברודער און בעגעהט אליין זעלבסמארד.

שרעקליכע פאמיליען-דראמע אין ראדאמער אומגעגענד.

אין דארף קאשיב, ביי פשיטיק, ראדאמער פאוויאט, האט זיך אבגעשפיעלט א שרעקליכע פאמיליען דראמע.

אין זעלבען דארף וואהנט דער פויער סטאניסלאוו לאשיק. אין זיין שטיב פלעגען אפט פארקומען סכסוכים צווישען זיין 26-יעהריגען זוהן יאן לאשיק מיט זיין פרוי מאריאננא.

די סבה פון די שטענדיגע קריגעריי-ען איז געוועזן א ירושה, וואס יאן האט געהאלטען, אז זי געהערט צו איהם. דער אלטער האט געהאט די צווייטע פרוי, וועלכע האט איהם געבארען א זוהן און ער האט געוואלט פאר דעם נייעם יורש פעדשרייבען א חלק פון זיין מאיאנטעק. אויף דעם האט נישט בעשטאנען יאן דער זוהן פון ערשטען ווייב און דערפון איז טאקע ארויסגעקומען די טראגעדיע.

היינטיגען דינסטאג, ס'איז געוועזן 10 אין דער פריה, האט מען געהערט אין דער כאטע פון סטאניסלאוו לאשיק דריי רעוואלווער-שאסען. באלד דערנאך אין ארויסגעלאפען דער זוהן יאן וועלכער האט זיך געלאזט אין דער ריכטונג צום צמענטארזש אויפן קבר פון זיין מוטער.

אויפ'ן הילעף פון די שאסען זענען זיך די שכנים צונויפגעלאפען אין לאשיקס שטוב, וואו זיי האבען געטראפען ליגען אין א קאלוזשע בלוט די 38-יעהריגע מאריאננא און איהר 7 יעהריגען זוהן.

אויפ'ן ארט פון בלוטיגען געשעהעניש איז באלד אנגעקומען פאליציי אבער ס'איז שווער געוועזן אין תחילת צו דערגעהן וואס ס'איז געשעהן און ווער ס'האט געשאסען. די פרוי מאריאננא לאשיק איז געלעגן מיט א דורכגעשאסענעם קאפ און נישט געקענט א ווארט ארויסרעדן. ערשט דאס קליינע 7-יעהריגע יונגעלע וואס איז געווען לייכט פערוואונדערט האט דערצעהלט פאר דער פאליציי, אז געשאסען האט דער אנטלאפענער יאן לאשיק.

ווען די פאליציי האט געפארשט און אויסגעהערט דעם פערוואונדעטען יונגעל האט מען איהר צעוויסען געטוהן אז אויפ'ן דארף נישט ווייט ליגט דער אנטלאפענער מערדער א צובלוטיגטער מ'האט איהם גלייך אויסגעזיכט און ווען מ'האט איהם בעזוכט האט ער געהאט ביי זיך א בראונינג. יאן איז געלעגן א פצרוואונדעטער מיט א דורכגעשאסען מויל.

מ'האט אלע דריי פערוואונדעטע מאמענטאל אוועקגעפיהרט קיין ראדאם. די מוטער מיט איהר קינד האט מען געבראכט אין פוילישען שפיטאל און דעם מערדער אין יודישען שפיטאל.

ביים אויספארשען איהם האט ער קלערט אז די פערוואונדעטע פרוי איז זיין שטיפמוטער און אז די סבה פון דאזיגען טראגישען דרייפאכיגען מארד איז געוועזן דאס, וואס דער פאטער האט פאווארדיזירט דעם 7-יעהריגען סטאניסלאוו, דער זוהן מיט דער צווייטער פרוי וועמען ער האט געוואלט אוועקגעבען א חלק ירושה. דאס האט איהם דערפיהרט צו אזא פערצווייפלונג. אז ער האט זיך ערגיץ פערשאפען א רעוואלווער און בעת ס'איז אייסגעבראכען א מחלוקה צווישען איהם און זייגע שטיפגע האט ער בענוצט דעם רעוואלווער וועלענדיג איינמאהל פאר אלע מאהל א סוף מאכען צו זיין פיינליכע לאגע. נאכ'ן אויספיהרען דעם דאפעל-מארד איז ער אנטלאפען אויפן צמענטאזש צום קבר פון זיין מוטער און דארט געוואלט בעגעהן זעלבסטמארד. ער האט אין זיך געשאסען, אבער די קויל איז איהם דורך ביים מויל און איהם בלויז פערוואונדעט פון צמענטאזש האט ער געוואלט צוריק אהיימגעהן, אליין נישט וויסענדיג נאך וואס און ער איז געפאלען און אהנמאכט אויפ'ן וועג.

דאס אלץ האט ערקלערט דער מערדער וועלכער וועט געהיטען די גאנצע צייט דורך א ספעציעלען פאליציי-פאסטערונעק

די שטיפמוטער איז פון די שווערע וויגדען געשטארבען אין שפיטאל.

ראדאמער יודיש מיידעל אנטלויפט

אלימאל מיט אנ'אנדערע קריסט.

אין ראדאם רודערט זיך איצט מיט א מעשה וועגען א יודיש מיידעל, וואס איז אנומעלט אנטלאפען מיט א קריסט פון דער חיים און מען ווייסט נישט וואו זי איז אהינגעקומען.

נישט דאס ערשטע מאל, וואס פרל, ר... א טאכטער פון חסידישע און אנגעזעהנע יודישע עלטערען אנטלויפט פון דער היים מיט א קריסט.

און מערקווירדיג איז, וואס ר. אנטלויפט נישט מיט איהרע שקצים, ווייל זי פערליבט זיך אן זיי אויף צוליעב עהנליכע מאטיווען, נאר סתם אזוי צוליעב ספארט.

ערשט מיט א יאהר צוריק האט זי זיך בעקענט אויף א דאנסינג מיט א געריכט'ס-בעאמטער פון א שטעדטעל נישט ווייט פון ראדאם. באלד איז פרל. ר. מיט דעם דאזיגען בעאמטען אוועקגעפאהרען אהין אין שטעדטעל וואו זי האט זיך געדונגען א דירה און דער מכלומרשטער געליבטער האט זי אויסגעהאלטען.

די עלטערען האבען זי א לענגערע צייט ארומגעזיכט. אבער אהן ערפאלג. די פערצווייפעלטע עלטערען האבען געמיינט, אז זייער טאכטער געפינט זיך ערגעץ מעבר לים, פאקטיש איז זי געוועזן גאר נאהנט פון דער היים, אינגאנצען עטליכע און צוואנציג קילאמעטער פון ראדאם און געלעבט זיך א גוטען טאג.

ענדליך איז איינמאהל געקומען צו פאהרען עפיס א בעקאנטער, וועלכער האט דערצעהלט די עלטערען, וואו זייער טאכטער איז.

דער פאטער איז באלד אריבערגעפאהרען אין שטעדטעל און נאך געבעטען און „פערטראקטאציעס" האט די טאכטער בעוויליגט אהיימצופאהרען צו איהרע עלטערען.

נישט לאנג האבען זיך אבער די ר.'ס געפרעהט מיט זייער טאכטער, ווייל אנומעלט איז זי ווייטער עוקר געוועזן פון דער היים און מען ווייסט נישט, וואו איהר געביין איז אהינגעקומען.

דער פאטער האט געמיינט בעשטימט, אז זיין טעכטערל געפונט זיך איצט ווידער אין דעם שטעדטעל, וואס דאמאלס, ער איז אהין אריבערגעפאהרען. אבער דא האט ער זי ניט געטראפען.

שכנים דערצעהלען, אז מען פלעגט זי זעהן אין די אווענד-שעה'ן ארומשפאצירען מיט א קריסט, וועלכער איז זי כמעט יעדע נאכט געקומען אבווארטען ביים הויז-טויער.

מען איז זיך משער, אז איצט איז פרל. ר. ווידער ערגיץ אנדערש אנטלאפען מיט דעם אנדערען קריסט.

געוו. סעקרעטאר פון דער ביאלאבזשעגיער גמינע

פאר'ן ראדאמער קריין-געריכט.

דער געוו. סעקרעטאר פון דער ביאלאבזשעגער גמינע (נישט די יודישע) גערטשוק איז די טעג געשטאנען פאר'ן ראדאמער קריין געריכט.

גערטשיק איז בעשולדיגט געווארען אז ווען ער איז געוועזן אויפ'ן פאסטען אלס גמינע-סעקרעטאר האט ער צוגענומען 257 זל, וועלכע ער האט איינקאסירט פון גמינע-שטייערן, געריכט-אבצאהלונגען און קאמונאלע איינקינפטען.

דער אנגעקלאגטער האט ערקלערט אז נאך זיין אוועקגעהן פון פאסטען האט אין קאסע קיין געלד נישט געפעהלט ווייל די פעהלענדע סומע איז דורך איהם גדעקט געווארען.

די עדות ליפשיץ, מיצקיעוויטש און דער וואיט פענקאצקי האבען געזאגט גוט פאר'ן בעשולדיגטען אז ער האט רעגולירט דאס געלד.

נאכ'ן אויסהערען די צדדים האט דאס געריכט איהם פער'משפ'ט אויף 6 מאנאטען תפיסה, אבלעגענדיג די שטראף אויף צוויי יאהר

דאנקבארקייט...

הנם עס איז היינט אזעלטענע ערשיינונג פונדעסטוועגען האבען טויזענדער פרויען שוין נישט אייגמאהל אויסגאדריקט זייער ענטציקונג און אנערקענונג פאר די פרעפאראטען פון „הערבא"

נאך א סך נישט געלונגענע פרובעס און ענטוישונגען האבען זיי זיך איבערצייגט אז דער איינציגער אונפערגלייכלעכער זייף „הערבא" האט זיי ראדיקאל בעזייטיגט די אומריינגקייט פון די צעדע. פרישטשעס, וואנגרעס און לישאיען ווערען שנעל פערשוואונדען ביים רעגולערען בענוצען זייף „הערבא" וועלכער ענטהאלט ווירקזאמע עקסטראקטען פון היילבארע זשאלען. ווען מען בענוצט טעגליך דעם זייף „הערבא" פערשפארט מען לכתחילה, אז עס זאל זיך בכלל שאפען וועלכע סאיז אומרייניגקייטען.

„הערבא" זייף איז ספעציעל פרעפארידט צו דער עמפינדליכקייט פון די אויבערהויט פון פנים.

צו בעקומען שוין פון 90 גר.

גוטער זייף מוז זיין שפּארעוודיג

עס דארף געבען א גרויסע וואש-פיאנע ביי א קליינעם נוצען. די מעלה בעזיצט דער שמטקיזדי-גער זייף מיט די **יאשטשורקע** עמפּפעהלט דורך פּראקטישע ווירטענס.

מיר בעטען צו לייגען אכט אויף דעם פאבריקס-צייכען **יאשטשורקע**, ווייל דער זייף
איז ביליג און ערשטקלאסיג

צו אונזערע אבאנענטען

אין די לעצטע וואכען האבען א גרויסער טייל פון אונזערע אבאנענטען אנגעהייבען פערנאכלעסיגען מיט׳ן אבאנאמענטס-אבצאהל און דערמיט זענען זיי גרם אונאנגענעהמליכקייטען פאר זיך און פאר אונז. זין — ווייל מיר ווע-רען געצווינגען אבצושטעלען דאס ארויסשיקען אונזער צייטונג, אונז — ווייל מיר זענען בשום אופן נישט אימשטאנד ארויסצוהאלטען אזעלכע חובות.

יעדער אבאנענט פערשטעהט, אז דער אלגעמיינער עקאנאמישער קריזיס האט זעהר שווער געטראפען אויך דער יודישער פרעסע און קוים כל דער פראווינץ פרעסע, ווען, די הכנסה - מעגליכקייטען זענען אזוי בעגרענעצט. עס איז נישט אונזער שטייגער צו קלאגען זיך פאר אונזערע אבאנענטען, מיר טהוען אלץ וואס נאר מעגליך, אבי צו דערהאלטען די איינציגע יורישע צייטונג אין ראדאם, וועלכע ריענט דעם יודישען קבוץ אין ראדאם שוין 9 יאהר. **לעצטענס אבער ערלויבען זיך א טייל פון אונזערע אבאנענטען צו פערנאכלעסיגען מיט זייער אבאנאמענטס אבצאהל**, אזוי אז אפי-לו די רייכסטע צייטונג וואלט עס נישט איבערגעהאלטען. מיר מאכען דעריבער אויפמערקזאם די דאזיגע אבאנענטען, אז **מיט זייער האנדלונג און בע-ציהונג שטעלען זיי אין סכנה די עקזיסטענץ פון „ראדאמער לעבען" מיר זענען זיכער, אז קיין שום אבאנאמענט וואלט נישט געוואלט שיידען זיך מיט אונזער צייטונג און אוודאי נישט מיטווירקען צו איהר אונטערגאנג, אדער איהר שלעכטס צו טהוען** צו שטארק צוזויפנעבונדען איז יעדער ראדאמער לעזער מיט זיין נאהנסטען פריינד — דעם „ראדאמער לעבען". גלויבען מיר דעריבער, אז אונזערע איצטיגע עטליכע ווערטער וועלען גוט פערשטאנען ווערען.

אונזער ווענדונג און בקשה איז: אז, **ביז׳ן 1-טען ווזשעשיען זאל יעדער אבאנענט האבען בעצאהלט זיין חוב, זאל קיינער נישט הייסען קומען דעם אינקאסענט צווייטן מאל** נאר ערפילען זיין פארמע-לען און געזעלשאפטליכען חוב אלס אבאנאמענט און אלס מיטגליעדער פון ראדאמער יודישען קבוץ, וועלכער מוז האבען א אייגענע יורישע צייטונג.

מיר קענען יערען איינעם פון אונזערע אבאנענטען און ווע-לען זייער האנדלונג ווי געהעריג דערשאצען.

די אדמיניסטראציע

Biuro próśb, windykacji i Buchalterji

„EXPRESS"

RADOM, ul. ŻEROMSKIEGO 9 (Jacka Malczewskiego 9)

za dostępną opłatą

Redaguje prośby, podania, odwołania umowy i t. p.

przepisuje na maszynach i tłumaczy wszystkie języki

załatwia korespondencję handlową i prywatną

windykuje należności miejscowe i zamiejscowe

Tanio! Szybko! Solidnie

Biuro prowadzone przez rutynowanego buchaltera p. Wajsmana

ODCISKI zgrubiałą skórę i brodawki usuwa bez bólu i bezpowrotnie znany od ½ wieku **KLAWIOL**

FABRYKA CHEM.-FARMACEUTYCZNA „AP. KOWALSKI", WARSZAWA

Biuro Próśb i Podań

p. f. **„PROLITEX"**

RADOM, WAŁOWA, 5 oficyna 1-sze piętro.

ZAŁATWIA:
Sprawy paszportowe
Mieszkaniowe
Wszelkie Tłomaczenie
i inne.

Redaguje Podania:
Do Władz Sądowych
Skarbowych
Administracyjnych
i Wojskowych.

Windykacje należności w całej Polsce.

Informacje o zdolności kredytowej

Przepisywanie na maszynach.

wykupywanie patentów na rok 1932.

Biuro czynne: od godz. 9-ej rana do 7-ej wieczór.